

DIRECȚII DE ACȚIUNE ALE UE ȘI INSTRUMENTE DE CONTRACARARE A MANIPULĂRII INFORMAȚIILOR ȘI A INGERINȚELOR EXTERNE, ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA ȘI AL PROCESELOR ELECTORALE

Daniela LICĂ

Capitolul de față are drept *obiectiv de cercetare* analizarea anumitor aspecte legate de activitățile de influențare proliferate de actori ostili la adresa UE și a statelor sale membre, principala arie de interes reprezentând-o abordarea Uniunii în ceea ce privește contracararea fenomenului. Având în vedere complexitatea acestuia, pentru o mai bună înțelegere, vor fi explicate, succint, aspecte esențiale caracteristice: scop, principale ținte și obiective identificate, mijloace de realizare și efecte. Apoi, vor fi revelate direcțiile de acțiune prioritare ale UE în eforturile de a combate manipularea informației și principalele instrumente de răspuns. Apoi, utilizând cadrul de analiză SWOT, vor fi identificate o serie de puncte forte și unele slăbiciuni/vulnerabilități ale abordării Uniunii, punctând faptul că progresul tehnologic – de exemplu, inteligența artificială (IA) – poate fi atât o oportunitate de a detecta, limita și preveni acțiunile de influențare, cât și un mijloc cu potențial de a amplifica dimensiunea amenințării intrinsecă fenomenului. Nu în ultimul rând, vor fi evidențiate câteva direcții de a maximiza eficiența abordării analizate.

Demersul de cercetare are la bază următoarea *premisă*: dezinformarea și propaganda reprezintă riscuri serioase pentru valorile democratice și securitatea UE și a statelor membre, cu atât mai mult cu cât, în pofida demersurilor de contracarare a acestora la nivelul organizației, anumiți actori ostili, precum Federația Rusă și China, continuă și chiar își intensifică operațiile de influențare. Acești actori caută noi mijloace de propagare a informațiilor înșelătoare, factori ca dezvoltarea continuă a tehnologiei facilitând diseminarea la scară largă, ceea ce implică o creștere exponențială a riscurilor pe care le generează fenomenul.

În ceea ce privește *cadrul metodologic*, abordarea temei este realizată în principal de manieră descriptivă. Activitățile de influențare și modul în care afectează deopotrivă decidenții și opinia publică țin de componenta societală a securității, conform curentului constructivist al Școlii de la Copenhaga. Lucrarea este bazată pe studiul mai multor tipuri de documente realizate de diverse instituții ale UE – acte programatice precum *Busola strategică* și rapoartele de progres cu privire la implementarea sa, reglementări de ordin general și specific, rapoartele tematice ale Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE), pagini web de prezentare a unor proiecte și platforme europene și internaționale dedicate combaterii și prevenirii FIMI, discursuri publice, precum și pe studii realizate de ONG-uri internaționale de renume (RAND și Carnegie), statistici realizate în baza unor sondaje și, de asemenea, surse mass-media. Ca principală *limitare* a prezentului demers, menționăm lipsa accesului la surse de proveniență rusă, în baza deciziilor naționale de protecție a mediului online, aliniate la cele ale UE, încă de la debutul războiului ruso-ucrainean.

Motivația alegerii temei constă în faptul că, în contextul războiului din Ucraina, aflat deja în cel de-al treilea an și al numeroaselor procese electorale din perioada analizată și cea următoare, atât în unele state membre (fie că este vorba de alegeri prezidențiale, parlamentare sau locale), cât și la nivelul Parlamentului European, în iunie 2024, campaniile de influențare direcționate împotriva UE și a statelor sale membre, implicit România, s-au intensificat. Întrucât ambele aspecte – atât războiul aflat în desfășurare în imediata vecinătate a organizației, cât și alegerile – sunt teme-țintă predilecte ale propagandei și dezinformării, acționând ca un catalizator, o bună înțelegere a fenomenului și a modalităților de limitare devine cu atât mai importantă.

Așadar, analiza are în vedere strategia curentă a UE pentru combaterea activităților de influențare, pornind de la o contextualizare, urmată de examinarea dezvoltărilor realizate în perioada 2022-2024. Optarea pentru acest interval temporal este justificată de contextul amintit, care a impus o accelerare a acțiunilor de contracarare. De asemenea, documente de referință reprezintă reperele ce au determinat necesitatea studierii demersurilor Uniunii pe o perioadă mai extinsă decât anul 2023 (de prim interes pentru volum), și anume: *Busola strategică*, publicată în martie 2022, care a trasat noi coordonate de abordare a fenomenului și reglementările în domeniu adoptate la nivel european în prima parte a anului 2024, precum *Regulamentul cu privire la inteligența artificială (AI Act)* și *Regulamentul privind libertatea mass-mediei (Media Freedom Act)*.

1. Contextualizarea fenomenului – aspecte esențiale privind FIMI direcționate împotriva UE și măsuri de contracarare

Fenomenul denumit generic *dezinformare* a devenit tot mai cunoscut în ultimii ani, fiind asociat în special cu procese electorale, cu pandemia de Covid-19 și cu războiul din Ucraina, context în care a cunoscut o intensificare, însă problematica nu este una nouă. Asemenea altor organizații internaționale, UE a semnalat că acțiuni de acest tip direcționate împotriva sa și a statelor sale membre și parteneri de către actori ostili, precum Federația Rusă, au luat amploare încă dinainte de anul 2014, protestele cunoscute cu numele Euromaidan (noiembrie 2013) (EEAS 2023 b, 5), și anexarea Crimeei (martie 2014) fiind repere în acest sens.

Drept urmare, UE a introdus această problematică pe agenda sa începând cu anul 2015 și a demarat anumite acțiuni de răspuns. Între primele a fost înființarea, în același an, în cadrul SEAE, a unui Grup Operativ denumit StratCom Est (East StratCom Task Force) și a unui departament dedicat, EUvsDisinfo, aflat în coordonarea acestuia. Specialiștii din cadrul Departamentului realizează o monitorizare a presei în 15 limbi (inclusiv română) cu scopul de a identifica și de a expune cazurile de dezinformare din mass-media prorusă, care sunt răspândite în UE și, cu precădere, în țările Parteneriatului Estic¹⁰³. O altă măsură a constat în crearea, în 2017, a unui grup de lucru la nivel înalt (*High level Group on Fake News and Online Disinformation*), având drept sarcină elaborarea unui document de opinie în vederea creșterii conștientizării cu privire la fenomen și a identificării unor măsuri de contracarare¹⁰⁴.

Mai recent, în documentul fundamental *Busola strategică pentru securitate și apărare*¹⁰⁵, adoptat în anul 2022, este consemnat faptul că actori statali și nestatali urmăresc destabilizarea UE pentru dobândirea unor avantaje strategice prin intermediul unor strategii hibride, atacuri cibernetice, campanii de dezinformare, ingerințe directe în alegeri și în procesele politice, utilizând inclusiv tehnologii emergente cu efect

---

¹⁰³ N.A.: Parteneriatul Estic a fost lansat în 2009, cuprinzând șase state: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina. Conform dezvoltărilor ulterioare, Belarus și-a suspendat activitatea în acest cadru de cooperare în iunie 2021, Ucraina și Republica Moldova au devenit state candidate la aderarea la UE în iunie 2022, iar Georgia, în decembrie 2023 (European Council 2024).

¹⁰⁴ Pentru detalii, a se vedea Daniela Răpan, „EU Approach to Countering Disinformation and Fake News”, în Volumul I al Conferinței științifice internaționale Strategii XXI cu tema „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, organizată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 27-28 noiembrie 2018, URL: <https://www.strategii21.ro/A/2018-12.%20THE%20COMPLEX%20AND%20DYNAMIC%20NATURE%20OF%20THE%20SECURITY%20ENVIRONMENT/VOL%201.pdf>.

¹⁰⁵ N.A.: Denumită, în continuare, *Busola strategică*.

disruptiv care cresc eficacitatea campaniilor hibride (Consiliul UE 2022, 11). Aspectele amintite sunt recunoscute ca reprezentând o provocare politică și de securitate în creștere și chiar o amenințare gravă la adresa securității și democrației UE, riscând să afecteze coeziunea socială și drepturile fundamentale ale cetățenilor europeni (EEAS 2024 b, 9; 14-15).

Ca ilustrare a celor afirmate, în raportul privind starea Uniunii din 2023, se menționează că, în contextul alegerilor europarlamentare, sunt necesare măsuri pentru protejarea „spațiului democratic de interferențe și amenințări, inclusiv [...] dezinformare, atacuri la adresa jurnaliștilor și încercări ale unor puteri străine” de divizare a statelor membre, astfel încât Uniunea să se asigure că dreptul democratic de vot poate fi exercitat (European Commission 2023, 6).

Pentru a desemna fenomenul analizat, UE utilizează sintagma *manipularea informațiilor și ingerințe externe*, incluzând aici dezinformarea, din care a rezultat acronimul FIMI¹⁰⁶, folosit ca atare în ultima vreme de către specialiști și în limba română. Activitățile de influențare realizate de actori ostili (statali sau nestatali) au ca *scop general* promovarea în rândul publicurilor țintă a unor „atitudini, comportamente sau decizii” (RAND 2009, 2) care urmăresc interese și obiective strategice de ordin politic și/sau militar. Acțiunile invocate au un caracter intenționat, manipulator și coordonat. Actorul statal cel mai des incriminat este Federația Rusă, urmată de China. De menționat că FIMI reprezintă o componentă a amenințărilor hibride, care includ atacuri cibernetice, utilizarea unor softuri de supraveghere și țintirea unor voci de importanță critică.

Activitățile de influențare au drept *țintă* UE ca organizație, instituțiile și liderii acestora – în mod specific, un anumit lider/anumiți lideri sau membri ai unui grup decizional al clasei politice. În unele cazuri, pot deveni ținte ale dezinformării orice persoane publice, formatori de opinie, celebriți, subgrupuri specifice de populație sau opinia publică în masă. Informația manipulatorie și ingerințele externe vizează, deopotrivă, statele membre, cele candidate și potențial candidate, precum și statele partenere. Legat în mod specific de tema războiului sunt vizați decidenți militari aparținând statelor care susțin Ucraina, pentru ca aceștia să renunțe la condamnarea războiului și la sancțiunile impuse Rusiei. Conform statisticilor UE, Ucraina a fost ținta principală a FIMI atât în anul 2022, cât și în 2023 (EEAS 2024 a, 5). De cealaltă parte, activitățile

---

¹⁰⁶ N.A.: Sintagma utilizată în documentele originale în limba engleză este *Foreign information manipulation and interference*, tradusă în versiunea disponibilă în limba română a *Busolei strategice* sub denumirea de „acțiuni străine de manipulare a informațiilor și ingerințe străine”. Optăm însă pentru exprimarea „manipularea informațiilor și ingerințe externe” pentru a evita redundanța și o formulare inexactă în ceea ce privește cuvântul „străine”.

care urmăresc influențarea proceselor electorale pot avea drept ținte liderii unor partide politice, anumiți candidați, staffurile de campanie și, nu în ultimul rând, votanții. De exemplu, este încurajat absentismul sau invalidarea voturilor. Sunt vizate inclusiv ținte nonumane, precum infrastructura legată de alegeri (EEAS 2024 a, 24-25).

Obiectivele actorilor care coordonează acțiuni de tip FIMI pot fi generale sau specifice, în contextul celor două aspecte de interes în studiul de față. Astfel, cele de ordin general urmăresc cultivarea neîncrederii în autoritățile naționale (decidenți) și în UE, slăbirea coeziunii în cadrul organizației, prin evidențierea și accentuarea dezacordurilor dintre anumite state membre și restul Uniunii (de exemplu, Ungaria, a cărei conducere manifestă tendințe naționaliste și o apropiere față de Federația Rusă), polarizarea în rândul societăților, chiar destabilizarea acestora, creând și adâncind neînțelegeri și conflicte de opinie între diferite categorii sociale. Pentru a spori șansele de reușită ale campaniilor de influențare, ele sunt atent planificate, temele fiind stabilite astfel încât să corespundă unor aspecte sensibile și de prim interes pentru anumite state și populația acestora. Exemple le constituie tema migrației, a refugiaților, costurile ridicate ale unor bunuri esențiale (energia, alimentele) etc.

În ceea ce privește războiul din Ucraina, obiectivele specifice ale dezinformării ruse urmăresc discreditarea și descurajarea adversarului prin inducerea în eroare, demoralizarea trupelor și a populației ucrainene, menținerea unor stări de teamă, confuzie și incertitudine (proliferând informații contradictorii). De asemenea, este avută în vedere descurajarea de a acorda sprijin Kievului și sădirea în rândul statelor susținătoare a îndoielii asupra identității agresorului, prin acuzații la adresa NATO și SUA de tentative de încercuire și îngrădire a Rusiei prin intermediul Ucrainei și de responsabilitatea privind declanșarea și susținerea războiului. Exemplificări în acest sens le reprezintă narațiuni conform cărora Ucraina ar fi un stat nazist sau un stat eșuat și chiar că Ucraina nu este un stat, că liderii acestei țări ar avea orientări naziste și sunt marioneta Vestului, existența pe teritoriul țării a unor laboratoare biologice cu finanțare americană, presupuse acțiuni de trafic de organe ale prizonierilor de război ruși etc.¹⁰⁷. Toate acestea au ca scop maximizarea șanselor de câștig al războiului de către partea rusă¹⁰⁸ (Lică 2024, 25).

---

¹⁰⁷ N.A.: În baza monitorizării extensive a presei și a buletinelor tematice săptămânale ale EUvsDisinfo.

¹⁰⁸ N.A.: Pentru detalii și exemplificări suplimentare, a se vedea (Lică, Propaganda rusă și dezinformarea în contextul războiului din Ucraina 2023) și seria de materiale din edițiile dedicate ale publicației *Colocviu strategic*, URL <https://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>.

Referitor la procesele electorale, ingerințele externe urmăresc¹⁰⁹ scăderea încrederii în democrație, în general, și în instituțiile UE, în mod specific, prin narațiuni menite să arunce într-o lumină nefastă alegerile și întregul model liberal și democratic. Narațiuni de acest tip le reprezintă pierderea suveranității statelor membre, elitele de la Bruxelles versus populația, delegitimizarea procesului de alegere a liderilor europeni etc.¹¹⁰. Mai mult, acestea au drept scop susținerea partidelor extremiste, de factură naționalistă, în vederea obținerii unor portofolii cât mai consistente atât în statele membre, cât și în Parlamentul European, un mijloc fiind instrumentalizarea politicii externe pentru obținerea victoriilor în bătălii interne.

Între principalele *metode* prin care se realizează campaniile de influențare, amintim distorsionarea faptelor, discreditarea unor persoane publice politice, fabricarea unor mesaje manipulative de tip narativ sau memetic (Wilke 2020), fie că este vorba despre imagini sau conținut video, inclusiv prin utilizarea IA, distragerea atenției de la subiecte importante și actuale prin fabricarea altor povești care să capteze atenția publicului. Spre exemplificare, în perioada premergătoare alegerilor pentru Parlamentul European, Franța și Germania au fost între țintele predilecte ale dezinformării ruse. În Franța, subiectul jocurilor olimpice (organizate la Paris în vara lui 2024) a fost în vizorul Kremlinului, împreună cu cel al revoltelor din Noua Caledonie (teritoriu francez insular din Oceanul Pacific), iar în Germania, subiectul imigranților și influența negativă asupra securității a ocupat un loc central în ceea ce privește știrile false, alarmiste (Agerpres 2024). O altă metodă este discreditarea mass-mediei tradiționale (EEAS 2024 a, 24).

Activitățile manipulative sunt eficiente din punctul de vedere al costurilor în raport cu efectele obținute, acestea având *efecte multidimensionale* asupra publicului țintă, atât în plan psihologic, cât și emoțional și cognitiv. Acest aspect se desfășoară pe fondul infodemic din ultimii ani, caracterizat de dezordine informațională tot mai accentuată. Efectele menționate se concretizează în bias cognitiv, stări de confuzie, scăderea capacității opiniei publice de a distinge între adevăr și informație manipulată (invocăm aici teoria diluării adevărului). Astfel, ca urmare a FIMI prorusă, este afectată încrederea populației în guvernele naționale, în instituțiile UE și în Uniune, precum și în mass-media (Statista 2024) (Edelman 2024).

---

¹⁰⁹ N.A.: Pentru detalii, a se vedea (Lică, Activitățile informaționale – ingerința în procesele electorale 2021).

¹¹⁰ N.A.: În baza monitorizării extensive a presei și a platformei EUvsDisinfo.

În mod specific, în ceea ce privește informațiile contradictorii și dezinformarea legată de conflictul din Ucraina, efectele activităților de influențare ruse pot lua forma unor stări de teamă sau de oboseală față de războiul prelungit. Dacă președintele rus a reușit în plan intern, conform aparențelor, să își mențină popularitatea, câștigând de manieră covârșitoare un nou mandat în martie 2024, în UE și alte state occidentale, popularitatea Rusiei și a liderului său a scăzut vertiginos în ultimii doi ani, după cum relevă și un studiu recent (Gallup 2024), țara fiind supusă mai multor sancțiuni și izolări. Este adevărat că și în Rusia atitudinea față de UE a devenit tot mai ostilă de la începutul războiului până acum (Levada-Center 2023-2024). În contrapartida atitudinii la adresa Kremlinului în mediul Occidental, președintele rus a consolidat și a creat noi parteneriate cu China, India și alte țări din Africa, Asia și Orientul Mijlociu. În plus, cultivă o relație cu anumite state din UE și NATO, ca de exemplu, Ungaria și Turcia.

Legat de procesele electorale, a fost observată, cu precădere în unele state membre, precum Austria, Franța, Olanda, Germania și Italia, creșterea în sondaje a partidelor cu tendințe extremiste și mesaje populiste, antieuropene (Statista 2024) (EIU 2024), aspect ce s-a reflectat și în alegerile europene. Per ansamblu, este profilat riscul de compromitere a rolului vital al dezbaterii publice libere pentru democrație și o funcționare sănătoasă a societății civile (EU Council 2022b). De asemenea, există riscul ca o parte din populație să nu accepte rezultatele alegerilor ca fiind legitime și să manifeste acest lucru prin reacții violente și proteste (EEAS 2024 a, 24).

2. Principalele obiective, direcții de acțiune și măsuri ale UE în vederea contracarării FIMI

De la debutul războiului din Ucraina, SEAE – prin intermediul Strategic Communications, Task Forces and Information Analysis Team (Echipa Stratcom, grupuri operative și analiză de informații, STRAT.2) – a inițiat un proces de elaborare a unor documente de monitorizare, evaluare și expunere a modalităților de contracarare a influenței externe direcționate împotriva UE. Astfel, sunt realizate, în paralel, două tipuri de rapoarte: prima categorie este dedicată expunerii problematicei, prezentând rezultatele unei analize anuale, care punctează anumite aspecte esențiale¹¹¹, în vreme ce a doua categorie evidențiază

---

¹¹¹ N.A.: Este vorba despre *1st EEAS Report on FIMI Threats*, publicat în martie 2023 și *2nd Report on FIMI Threats*, publicat în ianuarie 2024.

dimensiunile și obiectivele prioritare în raport cu fenomenul și activitățile realizate în această direcție¹¹², cu alte cuvinte, prezentând modalități prin care UE contribuie la limitarea FIMI.

Pornind de la documentele invocate, vom explora, în continuare, abordarea Uniunii în ceea ce privește lupta împotriva manipulării informației de către surse externe. Astfel, au fost prioritizate șase dimensiuni și obiective: (1) consolidarea cunoașterii situației, care implică înțelegerea comportamentului manipulator; (2) elaborarea de politici, strategii și instrumente adecvate pentru a răspunde amenințării, inclusiv în domeniul digital; (3) furnizarea de sprijin StratCom pentru delegațiile UE și pentru misiunile și operațiile PSAC; (4) consolidarea conștientizării și rezilienței publice la FIMI în UE și în afara acesteia; (5) consolidarea rezilienței și a capacităților în țările din vecinătatea Uniunii; și, nu în ultimul rând (6) cooperarea cu partenerii internaționali (EEAS 2023 b).

Primul obiectiv prioritar, *consolidarea cunoașterii problematice*, este o cerință cheie cu caracter preliminar în vederea oricărui demers de răspuns la activitățile manipulative. Obiectivul este dus la îndeplinire de serviciul diplomatic al UE prin monitorizarea constantă a mass-media, identificarea și clasificarea campaniilor de influențare, la modul general și, în mod specific, a incidentelor FIMI de manieră sistematică, păstrându-se o evidență a acestora, demersul constituind un punct de plecare pentru decizii la nivel politic. Eforturile SEAE sunt direcționate în vederea realizării unui cadru și a unei metodologii de colectare a cazuisticii incidentelor, având drept scop facilitarea unui schimb de informații mai eficient și promovarea celor mai bune practici în cercetarea și expunerea activităților de influențare, conform direcțiilor indicate în *Planul de Acțiune privind Democrația Europeană din 2020 (European Democracy Action Plan)* (EEAS 2023 b, 8).

Un proiect care contribuie la consolidarea cunoașterii situației îl reprezintă *Sistemul de Alertă Rapidă al UE (EU's Rapid Alert System – RAS)*, creat în martie 2019, care pune în legătură instituțiile europene și statele membre pentru a facilita schimbul de informații legate de campaniile de dezinformare și pentru a coordona răspunsurile în această direcție. RAS reprezintă, de fapt, unul dintre cei patru piloni ai *Planului de acțiune împotriva dezinformării* al Consiliului European din decembrie 2018 și se

---

¹¹² N.A.: Menționăm *2021 StratCom Activity Report*, publicat în 2022, și *2022 Report on EEAS Activities to Counter FIMI*, publicat în februarie 2023, acesta fiind cel mai recent document dedicat.

bazează pe informații din surse deschise, din mediul academic, de la specialiști în *fact-checking*, platforme online și parteneri internaționali (EEAS 2019). Dezvoltări mai recente ale RAS, s-au concretizat prin crearea (în anul 2022) unui forum dedicat pentru analiști din statele membre, unde se discută atât aspecte generale legate de FIMI, precum progresul politicilor UE în domeniu, cât și aspecte concrete în contextul dezinformării legate de războiul din Ucraina, în acest sens existând o activitate intensă, schimbul de informații având loc chiar și zilnic, dacă situația impune (EEAS 2023 b, 9).

În primul raport al SEAE privind FIMI, publicat în februarie 2023, se specifică faptul că UE își propune să „creeze un mecanism adecvat de colectare sistematică a datelor privind incidentele, prin intermediul unui *spațiu de date* dedicat”, care urmărește consolidarea capacității Uniunii de a detecta, analiza și răspunde amenințării, inclusiv prin impunerea de penalități agresorilor (EEAS 2023 a, 7). Conform *Raportului de progres privind implementarea Busolei strategice*, publicat în martie 2023, demersul era, la acel moment, în desfășurare, în colaborare cu parteneri internaționali, inclusiv G7 și NATO, precum și cu părțile implicate din societatea civilă și sectorul privat (EEAS 2023 c, 11). În baza monitorizării stadiului de implementare a acestui proiect asumat de către UE, prin intermediul celor mai recente documente tematice – cel de-al doilea Raport privind FIMI, publicat în februarie 2024, și Raportul de progres privind Busola strategică, publicat în martie 2024 –, menționăm că, în decursul anului 2023, a fost creat un prim *Centru privind schimbul și analiza informațiilor privind FIMI (Information Sharing and Analysis Center for FIMI, FIMI-ISAC)*, menit să sprijine dezvoltarea *spațiului de date FIMI (FIMI Data Space)*, în colaborare cu societatea civilă și mediul academic și în conformitate cu prevederile din *Busola strategică*. (EEAS 2024 b, 15).

Un alt demers subsumat obiectivului analizat, în contextul războiului din vecinătatea Uniunii, îl reprezintă *Rapoartele de informare și analiză integrată a situației (Integrated Situational Awareness and Analysis – ISAA)*, SEAE furnizând cu regularitate contribuții consolidate, în linie cu aranjamentele de *Răspuns politic integrat în situații de criză (Integrated Political Crisis Response – IPCR)*, punând la dispoziția decidenților, inclusiv a celor din statele membre, o imagine comună cât mai clară în legătură cu desfășurările din Ucraina. De asemenea, serviciul diplomatic al UE a contribuit la dezvoltarea progresivă a conștientizării

situației în privința FIMI prin împărtășirea periodică a analizelor sale cu delegațiile UE din întreaga lume (EEAS 2023 b).

Cel de-al doilea obiectiv prioritar constă în *elaborarea de politici, strategii și instrumente adecvate pentru a răspunde amenințării*, inclusiv în domeniul digital. Acesta are un caracter fundamental, cuprinzând diversele mijloace prin care Uniunea abordează fenomenul analizat. Având în vedere că FIMI au avut, în ultimii ani, o evoluție constantă și rapidă, pe fondul progreselor tehnologice, SEAE și-a propus să dezvolte, la rândul său, în mod constant, strategiile și politicile de limitare.

Astfel, cadrul principal prin care UE luptă împotriva influențării externe este denumit *FIMI Toolbox*, constând într-un set de instrumente dedicat, care înglobează chintesența mijloacelor utilizate în acest scop. Crearea sa are drept punct de plecare *Planul de Acțiune privind Democrația Europeană*, iar documentul prin care s-a stabilit dezvoltarea și implementarea sa este *Busola strategică*, aceasta indicând drept orizont temporal de realizare perioada 2022-2024. În ianuarie 2024, Înaltul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate a afirmat că setul de instrumente de combatere a FIMI este operațional (Borrell 2024). Acesta urmărește consolidarea mijloacelor de răspuns ale Uniunii la activitățile de influențare, a capacității de reziliență și cooperare atât în cadrul UE, cât și în sprijinul țărilor partenere și, totodată, îmbunătățirea conștientizării problematicii prin intermediul Sistemului de alertă rapidă (EU 2022, 34-35).

Demersul este conceput în cadrul unui set de instrumente mai cuprinzător, referitor la amenințările hibride (*EU Hybrid Toolbox*), ce reunește diferite mijloace pentru a detecta și a răspunde la o gamă largă de astfel de amenințări (EU 2022, 12). Acesta este menit să ofere un mecanism coordonat de limitare a campaniilor hibride care afectează Uniunea și statele sale membre și cuprinde măsuri preventive, de cooperare, de stabilizare, restrictive și de recuperare și, nu în ultimul rând, de consolidare a solidarității și asistenței reciproce (EU 2022, 34).

Revenind la FIMI Toolbox, el acoperă un spectru cuprinzător de măsuri și acțiuni pe termen scurt, mediu și lung, de la conștientizarea problematicii, consolidarea rezilienței, reglementare, eforturi de contracarare și prevenire a fenomenului, până la măsuri legate de *Politica externă și de securitate comună (PESC)*. De asemenea, conform principiului transparenței, sunt prezentate instrumentele deținute de Uniune și partenerii săi, dar și acelea care încă necesită dezvoltare.

Considerăm utilă ilustrarea (a se vedea Figura nr. 1) și trecerea în revistă a principalelor componente ale fiecăreia dintre cele patru direcții de acțiune ale FIMI Toolbox. Astfel, *conștientizarea situației* se realizează printr-un cadru și o metodologie comună, prin monitorizare și detectare a cazuisticii, investigații de tip *open source intelligence (OSINT)*, schimb de informații și analiză și evaluarea impactului. Cea de a doua direcție de acțiune, *consolidarea rezilienței*, presupune o serie extinsă de măsuri și instrumente complementare și convergente, precum: comunicarea strategică, politici și strategii de răspuns, structuri organizaționale interne, sistemul de alertă rapidă, creșterea conștientizării și expunerea cazuisticii, dezvoltarea capacităților, educarea populației în domeniul digital, mass-media și informații, consolidarea societății civile și a mass-media independente și verificarea veridicității știrilor (*fact-checking*).

În ceea ce privește *reglementările*, amintim câteva documente importante în raport cu FIMI: *Codul de practici privind dezinformarea*, adoptat inițial în anul 2018 și apoi, în versiune consolidată, în anul 2022 (European Commission 2022), *Regulamentul privind serviciile digitale (Digital Services Act)* din octombrie 2022 (UE 2022) și *Regulamentul european privind libertatea mass-mediei*. Acesta din urmă a fost adoptat la jumătatea lunii martie 2024, este în vigoare din luna mai și se va aplica în integralitatea sa din august 2025. Legislația are drept principal scop asigurarea pluralismului și independenței presei din statele membre față de imixtiuni de ordin economic/corporativ, politic/guvernamental și/sau străine nejustificate (UE 2024). Dintre cele mai importante prevederi, menționăm transparența privind finanțarea și proprietatea entităților mass-media, inclusiv în ceea ce privește ajutoare financiare de stat (cuprinzând aici și state nonUE), protejarea muncii jurnaliștilor pentru ca aceștia să nu mai fie supuși la diverse presiuni (de pildă, pentru dezvăluirea surselor), precizări privind împiedicarea restricționării arbitrare a libertății presei de către platforme online foarte mari, ca Facebook, X sau Instagram (Parlamentul European 2024) (Comisia Europeană 2024).

Eforturile de contracarare și prevenire a campaniilor manipulative au în vedere elaborarea, în plus, și a altor reglementări, colaborarea cu sectorul privat, utilizarea tehnologiilor emergente și a celor de tipul IA și, nu în ultimul rând, transparența. În legătură cu IA, utilizarea sa poate reprezenta atât un pericol cu implicații pentru securitate, cu referire la FIMI, cât și un instrument ce poate oferi soluții de limitare a

dezinformării. De exemplu, IA generativă, prin intermediul modelelor lingvistice de mari dimensiuni, poate crea conținut – sub formă de text, imagini, sunete, videoclipuri etc. – la scară extinsă, asemănător cu cel realizat de om. Având în vedere capacitatea unor astfel de modele de a crea conținut, există posibilitatea ca respectivul conținut să fie dăunător în contextul activităților de influențare (Lupu și Lică 2024).

În aceste condiții, UE a adoptat în prima jumătate a anului 2024¹¹³ un document fundamental care reglementează utilizarea IA pe teritoriul statelor membre – *Artificial Intelligence Act*, fiind prima legislație complexă de acest tip din lume. Regulamentul are drept scop protejarea drepturilor fundamentale, democrației, statului de drept și sustenabilității mediului în raport cu sistemele de IA cu grad ridicat de risc, totodată stimulând inovația astfel încât UE să devină lider în domeniu. Normele sunt caracterizate de o strictețe progresivă, direct proporțional cu riscurile pe care le pot genera pentru societate diversele utilizări ale IA. Astfel, documentul reglementează sistemele IA sigure și de încredere, făcând referire la actori publici și privați, precum și utilizările IA care prezintă un grad ridicat de risc, cum este cazul celor din domeniile infrastructură critică, educație și formare profesională, serviciile publice și private esențiale – sănătate, servicii bancare etc., unele sisteme folosite de organele de aplicare a legii în ce privește migrația și gestionarea frontierelor, justiția și procesele democratice (spre exemplu, pentru a preveni influențarea alegerilor) (Parlamentul European 2024).

Regulamentul impune unele interdicții de folosire ale IA, în funcție de riscurile potențiale și de impactul preconizat, precum: sistemele biometrice de clasificare bazate pe anumite caracteristici (rasă, religie, orientare sexuală); recunoașterea emoțiilor la locul de muncă și în școli; atribuirea unui punctaj social; sistemele de poliție predictivă (bazată pe stabilirea profilului unei persoane); și IA care urmărește manipularea comportamentului uman sau exploatarea vulnerabilităților oamenilor. În cazul organelor de aplicare a legii, sunt permise anumite utilizări specifice ale sistemelor de identificare biometrică. De asemenea, sunt supuse unor excepții sistemele IA aplicate în scopuri militare, de apărare și de

---

¹¹³ N.A.: În conformitate cu procesul decizional al UE, textul propus de Comisia Europeană în aprilie 2021 a avut un parcurs îndelungat, fiind convenit, în urma negocierilor cu statele membre, în decembrie 2023, adoptat de Parlamentul European (PE) la 13 martie 2024 și, respectiv, de Consiliul UE, la data de 21 mai 2024; intrarea în vigoare a documentului are loc la 20 de zile după publicarea în Jurnalul Oficial.

cercetare. Actul mai conține precizări cu privire la asigurarea supravegherii umane și utilizarea fiabilă și responsabilă a IA, stabilind garanții și asigurând transparența.

IA generativă, cum ar fi ChatGPT, nu este clasificată ca având un grad ridicat de risc, dar va trebui să respecte cerințele de transparență și legislația UE privind drepturile de autor, etichetând ca atare conținutul generat. Modelul trebuie conceput pentru a împiedica generarea de conținut ilegal, publicând rezumate ale datelor protejate prin drepturi de autor întrebuițate în procesul de formare/antrenare a modelelor de IA. O altă normă se referă la obligativitatea de a eticheta ca atare imaginile și conținuturile audio și video realizate sau modificate cu ajutorul IA (*deepfake*), astfel încât utilizatorii să fie conștienți atunci când întâlnesc un astfel de conținut.

În cazul modelelor de IA de uz general cu impact ridicat care ar putea prezenta un risc sistemic, cum este modelul mai avansat GPT-4, există cerințe suplimentare, acestea fiind obiectul unor evaluări aprofundate, incidentele trebuind raportate Comisiei Europene. Nu în ultimul rând, cetățenii au dreptul să depună plângeri și să primească explicații în legătură cu decizii bazate pe sisteme de IA cu grad ridicat de risc, care le pot afecta drepturile.

Artificial Intelligence Act va intra în vigoare etapizat, devenind deplin aplicabil după doi ani, unele măsuri fiind implementate mai devreme. Astfel, reglementările privind practicile interzise din domeniu vor deveni aplicabile la șase luni de la intrarea în vigoare a actului, în vreme ce codurile de bune practici la nouă luni și normele privind sistemele de IA de uz general, incluzând aici și aspecte referitoare la guvernare, la 12 luni. Unica excepție se referă la obligațiile pentru sistemele cu grad ridicat de risc, ce pot fi implementate la trei ani de la intrarea în vigoare a actului (Parlamentul European 2024) (European Parliament 2023) (European Council 2024).

Revenind la cea de a patra componentă a FIMI Toolbox, care se referă la *acțiuni ale UE în plan extern*, aceasta cuprinde următoarele direcții: cooperare internațională și multilateral (un exemplu fiind Mecanismul de răspuns rapid al G7), răspunsuri diplomatice, norme și principii internaționale, atribuire politică și măsuri de tip restrictiv, precum cenzurarea unor platforme de proliferare a propagandei și dezinformării de proveniență rusă. De menționat că elementele amintite nu au un caracter exhaustiv, descrierea lor având drept scop evidențierea diversității acestora (EEAS 2024 a, 14). După cum am putut observa,

componentele acestui set de instrumente sunt aliniate obiectivelor Uniunii de contracarare a FIMI.

Figura nr. 1: Ilustrarea setului de instrumente de contracarare a FIMI (EEAS 2024 a, 13)

Continuând cu cel de-al treilea obiectiv prioritar stabilit de UE în vederea limitării FIMI, acesta constă în furnizarea de sprijin în materie de comunicare strategică pentru delegațiile Uniunii și pentru misiunile și operațiile desfășurate sub egida PSAC. Importanța acestuia nu este de neglijat, având în vedere că activități de influențare direcționate împotriva UE și a statelor sale membre, de către Kremlin și alți actori ostili, au loc în regiuni conflictuale sau cu potențial conflictual unde UE desfășoară misiuni civile și operații militare. Ne referim, de pildă, la cele din zona Africii subsahariene (regiunea Centrafricană și Sahel), din vecinătatea estică a Uniunii, zona Mării Mediterane și la Vestul Oceanului Indian.

Începând cu anul 2022, conform cerințelor Busolei strategice, a fost inițiat demersul de înființare a unei componente de comunicare strategică dedicate sprijinirii misiunilor și operațiilor PSAC. În paralel cu demersurile StratCom, au loc și instruirii ale personalului dislocat cu privire la FIMI, toate având drept scop creșterea rezilienței. Se are în vedere extinderea sprijinului și în celelalte zone unde UE desfășoară misiuni și operații, precum și pentru Delegațiile UE care operează în zone ostile și zone predispuse la conflict (EEAS 2023 b, 11).

Consolidarea conștientizării și a rezilienței publice la FIMI în UE și în afara sa și consolidarea rezilienței și a capacităților în țările din vecinătatea Uniunii constituie alte două dimensiuni prioritare ale UE în lupta cu FIMI, care se referă la măsuri de creștere a capacității de reziliență la informații manipulative atât în cadrul statelor membre, cât și în exteriorul Uniunii. Cu referire în mod specific la prima dimensiune, sunt avute în vedere demascarea și eradicarea narațiunilor înșelătoare și a ecosistemelor FIMI, altfel spus, a mijloacelor de propagare a informației manipulate, precum și educarea în domeniul mass-media (*media literacy*). Aceste măsuri sunt cu atât mai necesare în contextul marcat, pe de o parte, de războiul din Ucraina și, pe de altă parte, de alegerile desfășurate pe mai multe planuri la nivelul UE și al statelor membre în perioada 2023-2024, cele două aspecte comportând implicații pentru securitatea organizației.

În contextul unor *scrutine electorale*, actorii rău intenționați își organizează campaniile de influențare cu suficient timp înainte și își intensifică progresiv atacurile, în special în mediul online prin intermediul rețelelor social media, măsurile de protecție ale alegerilor de astfel de ingerințe trebuie, de asemenea, să fie inițiate cu mai multe luni înainte și este necesar să continue și după ziua în care au loc alegerile. Astfel, măsurile de prevenire și contracarare urmăresc „protejarea spațiului public comun în care ideile pot fi formate liber și dezbătute în mod echitabil” (EEAS 2024 a, 6).

În vederea îndeplinirii obiectivului amintit, în ultimii doi ani, au fost realizate multiple demersuri la nivelul UE – de către instituții, anumite foruri, delegațiile sale externe, precum și în colaborare cu alte organizații internaționale. În acest sens, amintim discursuri publice tematice, prezentări și ateliere de lucru desfășurate cu participare fizică sau online, inclusiv pe rețele social media. Referindu-ne în mod specific la anul 2023, au fost realizate „progrese semnificative în direcția unei înțelegeri colective mai standardizate a amenințării și a unei cooperări mai eficiente în combaterea FIMI” (EEAS 2024 a, 7). Exemple le

reprezintă dezvoltările în ceea ce privește crearea, implementarea și extinderea utilizării unor cadre standardizate de analiză a informațiilor din mass-media, cum sunt ABCDE, DISARM, Online Operations Kill Chain și a unor proiecte ca EDMO, EUvsdisinfo, Fact-Checking Standards Network (EFCSN) și Defending Against Disinformation-Common Data Model (DAD-CDM). Toate acestea furnizează o multitudine de resurse utile cu caracter deschis, putând fi consultate de diverse categorii de public. Vom prezenta, în continuare, principalele lor caracteristici.

- Proiectul cu implicare multinațională și finanțare UE, cunoscut ca *Observatorul European pentru Media Digitale (European Digital Media Observatory – EDMO)*, al cărui scop principal este combaterea dezinformării online, reunește eforturile unei comunități multidisciplinare de părți interesate formată din specialiști în verificarea veridicității informațiilor, cercetători, experți și practicieni în domeniul mass-media și al educației, organizații mass-media, platforme web. La proiect contribuie în prezent o rețea de 14 centre naționale și multinaționale din toate statele membre UE, la care se adaugă Norvegia. Direcțiile de acțiune constau în monitorizarea și verificarea știrilor (*fact-checking*), educarea în domeniul media, cercetarea în domeniul dezinformării și analiza politicilor în domeniu, principalele teme monitorizate fiind războaiele din Ucraina și Orientul Mijlociu, alegerile europene, clima și inteligența artificială (EDMO fără an).

- *Platforma EUvsDisinfo*, despre care am mai amintit, a dobândit în ultimii ani o vizibilitate și o popularitate crescută, nu doar pe teritoriul Uniunii, ci și în lume, fiind diseminată prin intermediul Delegațiilor și al Reprezentanțelor acesteia, precum și al partenerilor internaționali și prin traducerea unor materiale în limbile statelor membre și ale altor state, fie ele candidate, partenere sau potențial ostile – Federația Rusă, China, statele arabe. De asemenea, eforturile echipei EUvsDisinfo au fost diversificate, sfera de monitorizare a activităților de dezinformare fiind extinsă de la cele de proveniență rusă și prorusă, la sursele de origine chineză, avându-se în vedere și eforturile comune ale acestor doi actori, la care a fost adăugată o secțiune specială care demontează cazurile de manipulare a informației legate de războiului din Ucraina. Mai mult, a fost creată și o secțiune „pentru oaspeți” (*guest section*) dedicată Ucrainei și altor parteneri străini pentru a oferi o platformă unor voci din societatea civilă a țării greu încercată de război, dar și din alte state din cadrul Parteneriatului Estic și din afara sa (EEAS 2023 b, 11).

- Tot în cadrul platformei EUvsDisinfo, a fost lansată, în 2022, complementar *Săptămânii globale a ONU pentru educație în domeniul mass-media și al informațiilor (Global Media and Information Literacy Week)*, celebrată anual în perioada 24-31 octombrie, o pagină web intitulată *LEARN* (învățați, descoperiți). Aici sunt explicate noțiunile de bază cu privire la dezinformare și mecanismele și tacticile utilizate de actori ostili, devoalând narațiuni recurente de acest tip, conținutul fiind disponibil în limbile engleză, ucraineană și în rusă (EEAS fără an). Prin intermediul LEARN, utilizatorul este direcționat spre o altă platformă, care furnizează o gamă amplă de resurse – filme, jocuri, podcasturi, instrumente de învățare și de *fact-checking* – destinate conștientizării publicurilor cu privire la amenințarea FIMI și creșterii rezilienței. Platforma reunește peste treizeci de astfel de instrumente de învățare și alte zece de *verificare a veridicității informațiilor*, provenind atât din spațiul UE, cât și cel extern (state partenere și organizații internaționale) (EUvsDisinfo fără an)¹¹⁴. Aducem în atenție, în continuare, alte câteva demersuri, ce reprezintă cadre standardizate de analiză a informațiilor din mass-media.

- *ABCDE*, acronim ce provine de la cele cinci componente – *actor*, *behavior* (comportament), *content* (conținut), *degree* (grad) și *effect* (efect). Pe baza fiecăreia dintre componente, pot fi formulate întrebări care ajută la explicarea scopului și a intenției acestora, ele constituind un instrument adaptabil nevoilor specifice unui anumit utilizator (Carnegie 2020).

- *Online Operations Kill Chain* (Operații online de tip *kill chain*). Ținând cont de faptul că diverși actori ostili urmează aceeași înlănțuire de

---

¹¹⁴ N.A.: Acestea sunt: (1) acțiuni împotriva dezinformării și informării eronate de către Poynter (Anti-misinformation actions by Poynter), (2) Laboratorul de cercetări criminalistice digitale (Digital Forensic Research Lab – DFR Lab), (3) Platforma/Cadrul de analiză DISARM (DISARM Framework), destinat organizațiilor și altor grupuri de lucru sau echipe din toată lumea care luptă împotriva dezinformării (4) think-tankul UE împotriva dezinformării (EU Disinfo Lab), (5) EDMO, (6) Rețeaua internațională de fact-checking (International fact-checking network), (7) Cartografierea politicii mass-media și a jurnalismului, realizată de Centrul pentru pluralismul mass-mediei și libertatea mass-mediei (Mapping media policy and journalism), (8) colecția de instrumente de sursă deschisă pentru investigații online și fact-checking de la Bellingcat (Open Source Tools by Bellingcat), un colectiv internațional independent de cercetători, investigatori și cetățeni care desfășoară activități de jurnalism, (9) cadrul OSINT (OSINT Framework), care reunește unelte și resurse de tip intelligence din surse deschise și (10) platforma de tip plug-in *Verificăm (WeVerify Verification Plugin)*, sursă deschisă, menită să faciliteze colaborarea comunităților și a cetățenilor care desfășoară activități de jurnalism, împreună cu redacții de știri și jurnaliștii independenți, pentru verificarea de manieră descentralizată a informațiilor, urmărirea și demascarea conținutului viciat (EUvsDisinfo fără an). Fiecare dintre aceste resurse poate fi explorată pentru documentare individuală.

pași în operațiunile online de manipulare a informației, prin intermediul unei analize a diferitelor încălcări bazate pe faze, este posibilă izolarea verigilor din respectivul lanț în cadrul unui model unificat. Astfel, ruperea unei singure legături poate afecta cel puțin o parte a operațiunii, iar distrugerea mai multor legături o poate perturba în mod decisiv. Utilizarea acestui model permite celor care investighează astfel de cazuri să analizeze operațiuni individuale și să identifice cele mai timpurii etape în care acestea pot fi detectate și întrerupte. Totodată, modelul permite compararea mai multor operațiuni într-o gamă mult mai extinsă de amenințări decât a fost posibil până în prezent, precum și identificarea, în cadrul operațiunii, a tiparelor comune și a punctelor slabe. Nu în ultimul rând, modelul prezentat permite împărtășirea și compararea perspectivelor și concluziilor între diferite echipe de anchetare a cazurilor de manipulare a informației din industrie, societate civilă și guverne cu privire la operațiuni și actori ostili, potrivit unei taxonomii comune, oferindu-le o mai bună înțelegere a fiecărei amenințări și o șansă mai bună de a le detecta și perturba, în vederea anihilării lor (Carnegie 2023).

- Proiectul finanțat de UE – *European Fact-Checking Standards Network* (EFCSN), în cadrul căruia organizații ale societății civile au cooperat pentru a stabili o serie de orientări pentru anchetatorii care desfășoară activități de tip OSINT.

- În noiembrie 2023, *Organizația pentru promovarea standardelor privind informațiile structurate* (*Organization for the Advancement of Structured Information Standards – OASIS*) a lansat proiectul *Apărare împotriva dezinformării – model de date comune* (*Defending Against Disinformation-Common Data Model – DAD-CDM*), o inițiativă globală (tip sursă deschisă) pentru elaborarea unor standarde de schimb de date pentru normalizarea și schimbul de informații privind amenințările FIMI, bazate pe cunoscutul standard *Structured Threat Information Expression* (STIX) (OASIS OPEN 2021) (OASIS OPEN 2023).

În ceea ce privește al patrulea obiectiv, *consolidarea conștientizării și rezilienței publice la FIMI în afara teritoriului Uniunii*, ne vom referi la regiunea MENA, contextul specific al acesteia, dominat de conflicte și războaie (cel mai recent fiind cel dintre Israel și Hamas, declanșat în octombrie 2023), având implicații semnificative inclusiv asupra securității și stabilității UE și a statelor membre din imediata vecinătate. Legat de complexitatea spectrului amenințării activităților de influențare în această parte a lumii, este important de reamintit că FIMI este o

componentă a amenințărilor hibride, și, de avut în vedere că mai mulți actori regionali au dobândit capacități de a lupta prin interpuși (*proxy*), inclusiv în mediul informațional (EEAS 2023 b, 7).

Activitatea de consolidare a conștientizării și rezilienței publice la FIMI în regiunea analizată comportă trei dimensiuni, ce reflectă complexitatea amenințării. Prima direcție de acțiune urmărește să explice mai bine politicile și pozițiile Uniunii publicului local, inclusiv în limba arabă, având în vedere peisajul tensionat în care transpare atitudinea anti-occidentală și anti-UE în mass-media și pe platformele social media. A doua vizează monitorizarea și analizarea permanentă a acțiunilor de tip FIMI și are o dublă valență: pe de o parte, contribuie la dezvoltarea comunicării la nivelul Uniunii, iar, pe de altă parte, furnizează informație utilă procesului decizional pentru politicile și proiectele UE în regiune. Urmărirea evoluției amenințării multidimensionale reprezentate de FIMI se realizează și prin intermediul colaborării cu experți locali din rândul societății civile, din mediul academic și din mass-media, această cooperare oferind prilejul de a include punctele de vedere și nevoile actorilor locali în ce privește acțiunile UE care au ca scop protejarea libertății de exprimare în regiune atât în mediul online, cât și în cel offline (EEAS 2023 b, 15). A treia direcție de acțiune constă în sprijinirea mass-mediei independente și a libertății mass-mediei, în vederea promovării unor medii de informare mai sănătoase în regiune.

În perioada recentă, Uniunea a avut în vedere amplificarea razei de acțiune a proiectelor destinate conștientizării FIMI în MENA, pentru a crește reziliența societală. Serviciul diplomatic al UE desfășoară o abordare holistică în ceea ce privește comunicarea strategică, pe care o duce la îndeplinire în colaborare cu delegațiile UE. Având în vedere utilizarea ca armă a mediului informațional, un exemplu fiind răspândirea dezinformării de proveniență rusă prin intermediul canalelor de televiziune panarabe, principalele demersuri de limitare constă atât în comunicări de tip proactiv, cât și în comunicări adaptate (între care, câteva sute de interviuri). Acestea urmăresc demontarea numeroaselor narațiuni false, în vederea reafirmării poziției Uniunii atât în legătură cu războiul din Ucraina¹¹⁵, precum și cu crizele, conflictele și războiul din regiune. Prin intermediul responsabilului regional, UE și-a consolidat în ultimii doi ani prezența în mass-media regională, totodată extinzându-și activitatea și pe platformele social media – „@EUinArabic”, pe platforma X și

---

¹¹⁵ N.A.: Afirmații false recurente de proveniență prorusă în regiune variază de la originile conflictului până la impactul negativ al războiului asupra securității alimentare și energetice în vecinătatea sudică (EEAS 2023 b).

„eubilaraby”, pe Instagram. Interacțiunea cu publicul, în special cel tânăr, în limba arabă este de importanță majoră având în vedere percepțiile ostile despre organizația europeană (EEAS 2023 b, 7; 13).

De asemenea, UE acționează și dincolo de vecinătatea sa imediată, de exemplu în regiunea indo-pacifică, cooperând cu organizații ale societății civile și furnizând sprijin mass-mediei independente (EEAS 2023 b, 15).

În ceea ce privește măsurile de *consolidare a rezilienței și a capacităților în țările din vecinătatea Uniunii* (cel de-al cincilea obiectiv), ne vom referi la Ucraina și la statele din regiunea Balcanii de Vest (Albania, Bosnia și Herțegovina, Muntenegru, Serbia și Macedonia de Nord, care dețin statutul de candidate, și Kosovo, stat potențial candidat).

Ținând cont de pericolul pe care războiul din Ucraina îl presupune pentru securitatea UE și de faptul că subiectul și statul ucrainean au reprezentat o țintă predilectă a dezinformării ruse, UE a acordat o prioritate absolută acestuia. Activitățile de contracarare a influenței maligne ruse pe subiect au constat în măsuri de cooperare între statele membre pentru protecția spațiului Uniunii, în măsuri menite să sprijine Ucraina și în măsuri de combatere a dezinformării ruse în afara teritoriului Uniunii. Astfel, a existat o cooperare strânsă între statele membre, concretizată și în numeroase reuniuni ale Sistemului de alertă rapidă și discuții în cadrul Grupului de lucru orizontal al Consiliului pentru consolidarea rezilienței și contracararea amenințărilor hibride (Council Horizontal Working Party on Enhancing Resilience and Countering Hybrid Threats).

Ca urmare a constatării, în baza datelor colectate, a utilizării platformelor media ca instrumente de război de către Kremlin, măsurile concrete de combatere au constat în suspendarea activității între granițele UE, încă din martie 2022, a mai multor platforme de proveniență rusă, între care *Sputnik*, *RT*, *RTR Planeta*, *Rossiya 24*, *Rossiya 1*, *TV Centre International*, *NTV/NTV Mir*, *REN TV*, *Pervyi Kanal* (EU Council 2022a), (EEAS 2023 b, 10). De asemenea, au fost impuse sancțiuni individuale asupra mai multor zeci de propagandiști ruși. Menționăm și platforma EUvsDisinfo, care, cum am mai amintit, are o secțiune specială dedicată demontării știrilor false legate de acest război. În ceea ce privește măsurile de sprijinire directă a țării încercate de război, inclusiv la nivel informațional, UE, prin intermediul Serviciului Instrumente de Politică Externă, al delegației sale de la Kiev și al Grupului de Sprijin pentru Ucraina, a cooperat și cooperează strâns atât cu guvernul Ucrainei, cât și cu parteneri din mass-media și reprezentanți ai societății civile, una dintre

principalele direcții fiind consolidarea comunicării strategice a Kievului. În acest sens, menționăm și campanii de comunicare, de exemplu „ARTvsWAR” (Artă vs. Război) (EEAS 2022a) și „Faces of Ukraine” (Fețe ale Ucrainei) (EEAS 2022b), care au contribuit, pe de o parte, la evidențierea unei alte dimensiuni a războiului și, pe de altă parte, la menținerea subiectului în atenția publicului din cadrul Uniunii (EEAS 2023 b, 14). În plus, întrucât Federația Rusă a răspândit mesaje înșelătoare referitor la război și implicarea Uniunii și în alte zone din imediata vecinătate a organizației (de exemplu, în Republica Moldova), dar și în alte zone ale globului (Balcanii de Vest, MENA), serviciul diplomatic european a fost nevoit să ia măsuri și în acest sens.

Astfel, Uniunea a acordat și continuă să acorde o atenție deosebită și *Republicii Moldova*, în vederea consolidării rezilienței acesteia la activități informaționale manipulative de proveniență rusă, în contextul discutat al războiului din imediata sa vecinătate și al alegerilor la nivel local (de la finalul anului 2023) și, respectiv, prezidențial, din ultimul trimestru al anului 2024. Aproximativă progresivă a Republicii Moldova de UE a reprezentat un factor care a intensificat proporțional dezinformarea proliferată de surse proruse, care au vizat atât denigrarea Uniunii, a instituțiilor și a valorilor sale, precum și a politicienilor locali proeuropeni. În acest context, sprijinul oferit Republicii Moldova de către UE a fost axat pe consolidarea comunicării strategice a guvernului și a altor instituții centrale, consolidarea capacității Consiliului Audiovizualului din Moldova (organism responsabil cu supravegherea mass-mediei și a spațiului informațional), organizarea de cursuri de formare pentru diverse categorii de funcționari și sprijin financiar acordat mass-mediei independente și organizațiilor societății civile.

Și regiunea *Balcanilor de Vest* este importantă pentru UE, având în vedere că, în unele zone, acțiunile de tip FIMI au generat ostilitate progresivă față de organizație. În acest sens, serviciul diplomatic european, în strânsă colaborare cu delegațiile din statele partenere, a elaborat o strategie avansată, axată pe multiple direcții de acțiune. Una dintre acestea vizează identificarea și analizarea principalelor tendințe FIMI în zonă, un accent deosebit fiind acordat înțelegerii modului în care influențarea hibridă desfășurată în cadrul războiului din Ucraina afectează țările din regiune și adăugă un nou grad de complexitate problemelor existente. Alte măsuri se referă la comunicarea strategică proactivă, care urmărește, în principal, promovarea înțelegerii valorilor și pozițiilor UE, precum și la consolidarea capacităților instituțiilor centrale. În mod

specific, angajamentul de comunicare strategică al Uniunii în regiune este unul „pe termen mai lung, susținut, cu multiple resurse și foarte specializat” (SEAE 2023 b, 13). Ca măsuri concrete de acțiune în vederea limitării FIMI, UE a contribuit la organizarea unor evenimente publice dedicate, la susținerea studiilor locale privind dezinformarea, inclusiv prin intermediul unor briefinguri de informare a unui număr consistent de jurnaliști despre modalități eficiente de sprijinire în vederea practicării jurnalismului profesionist în regiune, aspect de importanță majoră pentru combaterea FIMI. Un exemplu în acest sens este campania *Europenii fac diferența (Europeans making a difference)*, care a dobândit popularitate crescută în cele patru ediții organizate anual, între 2019 și 2022, prin intermediul căreia sunt promovați tineri – artiști locali și activiști din diferite domenii – care, prin activitatea lor, fac cunoscute valorile europene (EEAS 2023 b, 14-15).

Cel de-al șaselea obiectiv se referă la *cooperarea Uniunii cu parteneri internaționali*, întrucât fenomenul FIMI nu vizează în mod strict UE – cu atât mai mult cu cât o mare parte a statelor membre ale organizației europene se regăsesc și în NATO. Această cooperare care se desfășoară pe mai multe paliere, SEAE colaborând îndeaproape cu alte instituții și agenții europene, cu statele membre, candidate și parteneri (de exemplu, SUA, Canada), cu delegațiile sale din întreaga lume, precum și cu organizații internaționale – NATO, ONU, G7 și, de asemenea, cu părți interesate din societatea civilă și din industria privată (ONG-uri, mediul academic etc.). Exemple de cooperare cu parteneri externi sunt mesele rotunde organizate în parteneriat cu Canada în vederea elaborării unor norme internaționale de combatere a FIMI și Conferința analiștilor, organizată de UE în comun cu SUA, sub egida Consiliului pentru Comerț și tehnologie (EEAS 2023 b, 8), care se desfășoară anual, începând cu anul 2020.

Referitor la cooperarea cu instituții și agenții europene pentru realizarea obiectivului preliminar de consolidare a cunoașterii situației, o menționăm pe cea cu Agenția pentru Securitate cibernetică (ENISA), în vederea identificării unei abordări analitice care ar putea facilita un schimb de informații mai bun între domenii. Un rezultat concret al acesteia îl constituie raportul realizat în comun *Foreign Information Manipulation Interference (FIMI) and Cybersecurity – Threat Landscape* (ENISA & EEAS 2022), publicat la sfârșitul anului 2022. Acesta evidențiază modul în care abordarea amintită poate contribui la o identificare mai timpurie a activităților ostile și la un mod de răspuns mai cuprinzător.

Cooperarea cu NATO în domeniu este una strânsă, în baza parteneriatului strategic existent între cele două organizații, Sistemul de Alertă Rapidă al UE fiind un cadru utilizat pentru schimburi de informații despre dezinformarea legată de conflictul din Ucraina, dar și pe alte subiecte. De asemenea, personalul UE a cooperat cu o echipă de evaluare a mediului informațional (Information Environment Assessment Tiger Team) condusă de NATO, în vederea dezvoltării capacităților de contracarare a fenomenului (EEAS 2023 b, 15). De asemenea, UE realizează activități cu G7, în cadrul Mecanismului de răspuns Rapid, prin intermediul căruia își face cunoscută abordarea privind FIMI, pornind de la definirea conceptelor – esențială pentru o înțelegere comună a amenințării – și continuând cu cadrul analitic și metodologia.

Alte exemple de cooperare le reprezintă cele cu Centrul European de Excelență pentru Combaterea Amenințărilor Hibrice (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats – Hybrid CoE) din Helsinki și cu Centrul de Excelență StratCom (StratCom CoE) din Riga, ambele având statut de organizații internaționale autonome. Uniunea a sprijinit aceste entități în diverse proiecte și în realizarea unor rapoarte, precum *Foreign information manipulation and interference defence standards: Test for rapid adoption of the common language and framework DISARM* (Hybrid CoE 2022).

Utilizând cadrul de analiză SWOT, am desprins o serie de caracteristici ale celor șase obiective și direcții de acțiune prioritare ale UE. Astfel, principalele puncte forte identificate sunt caracterul strategic, cuprinzător și multidimensional, complementar, corelațional, interconectat, constant/continuu, convergent, evolutiv, colaborativ, multi- și internațional. Punctele slabe identificate vizează formularea obiectivelor, care denotă suprapunere, iar în altă ordine de idei, caracterul reactiv al abordării, modul greoi de luare a deciziilor în cadrul Uniunii și suspiciuni legate de încălcarea libertății de exprimare, în cazul unor măsuri de protejare a opiniei publice.

Detaliind *punctele forte*, caracterul strategic al dimensiunilor și obiectivelor prioritare de combatere a FIMI are în vedere faptul că acestea sunt bazate pe viziunea UE exprimată în documente programatice, precum *Busola strategică*, la care au contribuit decidenți și experți, autorități cu responsabilitate din statele membre și mai multe categorii de părți interesate și beneficiari. Documentul stabilește necesitatea adoptării unor instrumente de contracarare a FIMI, indicând un calendar precis de realizare a acestora și, în unele cazuri, resursele necesare. *Caracterul*

cuprinzător și multidimensional se referă la punerea laolaltă a mai multor tipuri de măsuri: reglementări, seturi de instrumente, de exemplu, platforme (EUvsDisinfo, LEARN) și baze de date dedicate, proiecte cu participare multinațională (EDMO) etc. Această abordare multidimensională este bazată pe o serie de răspunsuri *complementare și interconectate*, care se consolidează reciproc. Prin *caracter corelațional și interconectat* avem în vedere, pe de o parte, conexiunea existentă între obiective, și, pe de altă parte, între unele măsuri și instrumente de limitare a FIMI, care își au originea în anumite documente (fie că este vorba despre planuri de acțiune, documente strategice, reglementări, rapoarte) și care, ulterior, au fost dezvoltate sau implementate. De aici reiese, totodată, *continuitatea și constanța* eforturilor Uniunii în această direcție, ele nefiind demersuri sincopate, aspectul fiind unul important pentru eficiența combaterii amenințării. *Caracterul convergent* are în vedere faptul că toate direcțiile de acțiune – măsurile legislative (reglementările adoptate), rapoartele de analiză a fenomenului, instrumentele implementate și dezvoltate, precum și cenzurarea unor platforme media de proveniență rusă pe teritoriul UE sunt subsumate, toate, aceluiași scop. *Caracterul evolutiv* constă în aceea că măsurile luate la nivelul Uniunii au cunoscut o progresie, în privința mijloacelor alocate, inclusiv bugetul, reflectat în personal mai bine pregătit și tehnologie tot mai dezvoltată pentru a identifica activitățile de tip FIMI în vederea demontării lor. În fine, *caracterul colaborativ, multi-și internațional* se referă la faptul că obiectivele expuse pot fi realizate nu doar reunind efortul celor 27 de state membre, ci prin cooperarea atât în plan intern, la nivel interinstituțional, cât și în plan extern, cu state candidate (Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Turcia), state partenere (de exemplu, SUA) și cu alte organizații internaționale ca NATO, ONU, G7 etc., și, nu în ultimul rând, cu alte părți interesate.

În ceea ce privește *punctele slabe*, invocăm, în primă instanță, aspectul legat de modul de formulare a dimensiunilor și obiectivelor de acțiune, din care transpare o *suprapunere* și o *redare lipsită de claritate și coerență*, care ar trebui să caracterizeze o viziune strategică legată de abordarea fenomenului. Concret, ne referim la faptul că direcția de acțiune legată de sensibilizarea publicului în vederea cunoașterii situației este redată de primul obiectiv, dar este reluată și de al patrulea și al cincilea obiectiv, acestea făcând totodată trimitere și la consolidarea rezilienței. În opinia noastră, al doilea obiectiv – elaborarea de politici, strategii și instrumente adecvate pentru a răspunde amenințării – reprezintă nucleul abordării UE, cel de al treilea – furnizarea de sprijin în materie de

comunicare strategică pentru delegațiile Uniunii și pentru misiunile și operațiile desfășurate sub egida PSAC – făcând referire la un instrument de contracarare (StratCom), iar cel de-al șaselea – cooperarea cu parteneri internaționali – fiind un mijloc prin care obiectivele pot fi duse la îndeplinire. Aspectul prezentat poate duce la confuzie în rândul diverselor categorii de public, mai mult sau mai puțin specializat. Evidențiem, de asemenea, *caracterul reactiv*, care presupune adoptarea unor măsuri ca urmare a apariției unor probleme, spre deosebire de maniera proactivă, care ar consta în măsuri de prevenire a unor potențiale riscuri identificate, încă nematerializate. Invocăm, totodată, *maniera greoaie, cronofagă, de luare a deciziilor și de adoptare a reglementărilor* la nivelul UE, acestea parcurgând un procedeu birocratic complex, care necesită un timp relativ îndelungat (chiar câțiva ani, cum am putut observa în cazul *AI Act*, propus de Comisie în aprilie 2021 și adoptat de către Consiliu în mai 2024). Nu în ultimul rând, unele măsuri de limitare a influenței străine, care constă în cenzurarea mai multor platforme de proliferare a propagandei și dezinformării de proveniență rusă, fac obiectul unor *suspiciuni legate de încălcarea libertății de exprimare*. Astfel, din rațiuni de securitate, UE restrânge, în mod legitim, acest drept, care „cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații sau idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere” (EUAFR 2007).

Referitor la *oportunitățile* care ar putea contribui la dezvoltarea măsurilor luate și o mai mare eficiență, menționăm avansul progresiv al tehnologiei, incluzând aici IA. Totodată, tehnologia de acest tip poartă cu sine și reversul medaliei, IA fiind folosită pentru a genera și a amplifica *amenințările și riscurile* de securitate reprezentate de FIMI.

Toate aceste acțiuni de cooperare, pe lângă dezvoltarea instrumentelor existente de combatere a FIMI în ultimii ani (de exemplu, platforma EUvsDisinfo), crearea altora noi și desfășurarea unei game extinse de activități (de la monitorizarea și analiza informațiilor din mass-media, la măsuri de creștere a rezilienței), au fost posibile datorită faptului că bugetul alocat SEAE a crescut progresiv în ultimii ani, ajungând la 14,6 milioane de euro pentru anul 2023 (EEAS 2023 b, 4).

Dincolo de direcțiile de acțiune analizate, discursul public și unele documente (Parlamentul European 2023, 18) subliniază *necesitatea de a dezvolta o autonomie strategică a Uniunii Europene*, pentru limitarea posibilităților de ingerință externă prin dependența pe care UE o manifestă încă în sectoare strategice cum sunt cel energetic, digital și al sănătății. Demersuri concrete în această direcție le reprezintă *Strategia digitală europeană* și *Planul REPowerEU*, lansat în mai 2022, pe fondul

războiului din Ucraina, care are drept obiective economisirea energiei, producerea de energie curată și diversificarea surselor de energie (Comisia Europeană 2024 a).

De asemenea, este în discuție, la nivelul Uniunii, posibila elaborare a unor principii sau norme internaționale de combatere a FIMI, pe modelul celei pentru comportamentul responsabil al statelor în spațiul cibernetic.

Concluzii

Fenomenul FIMI a fost inclus pe agenda UE începând cu anul 2015, ca urmare a intensificării campaniilor de influențare din partea Federației Ruse care vizau UE, în contextul anexării Crimeii. De la acel moment, capacitatea Uniunii de a aborda problematica dezinformării îndreptate împotriva sa a cunoscut o dezvoltare progresivă în ceea ce privește mijloacele de analiză, detectare și contracarare. Astfel, au fost întreprinse diverse demersuri în scopul creșterii conștientizării și limitării activităților de influențare, incluzând crearea unui grup de lucru, a unui departament dedicat, elaborarea unor reglementări etc.

Contextul politic și de securitate al Europei din perioada recentă (2022-2024), cu referire la războiul din imediata vecinătate a UE și la alegerile din diverse state membre și candidate și cele la nivel european din iunie 2024 reprezintă un catalizator pentru FIMI. Astfel de activități au cunoscut o intensificare, mijloacele fiind și de continua dezvoltare tehnologică, mare parte a dezinformării și propagandei fiind desfășurată în spațiul online prin intermediul *new media* și al *social media*.

Așa cum am arătat și explicat detaliat în lucrare, Uniunea a stabilit, prin intermediul SEAE, șase dimensiuni și obiective prioritare pentru limitarea FIMI. Evaluând abordarea UE, apreciem că primul obiectiv, consolidarea cunoașterii situației, are caracter preliminar, în vreme ce al doilea – elaborarea de politici, strategii și instrumente adecvate de răspuns are un caracter fundamental. Următoarele patru obiective și dimensiuni – furnizarea de sprijin StratCom delegațiilor UE și misiunilor și operațiilor sub egida PSAC, consolidarea rezilienței în cadrul UE, în vecinătate și în afara sa și cooperarea cu parteneri internaționali – reprezintă, în opinia noastră, acțiuni subsumate celui de-al doilea obiectiv.

În urma analizei bazate pe documentele studiate, pentru o mai mare eficiență a limitării FIMI, conchidem că este necesar un *efort conjugat*, care vizează atât autoritățile UE, cât și cele naționale, fie ele publice sau private. Așadar, acestea trebuie să își intensifice eforturile și să întreprindă acțiuni,

în linie cu responsabilitățile lor, deoarece numai prin colaborarea tuturor părților interesate, fenomenul FIMI, care include dezinformarea, poate fi gestionat eficient și în conformitate cu libertatea de exprimare. Altfel spus, este necesară o abordare de tip *whole of society*, care include și efortul conștient al societății civile de a se educa cu privire la modalitățile de influențare și a-și cultiva gândirea critică în raport cu multitudinea de informații la care este expusă prin intermediul diverselor mijloace, formale sau informale. De asemenea, perspectiva reprezintă un aspect important. De exemplu, comunicarea strategică a Uniunii poate fi prezentată de un anumit actor statal ca fiind propagandă și percepută ca atare de publicul său. Totodată, trebuie avut în vedere faptul că specificul peisajului mass-media diferă în spațiul UE, prin comparație cu alte regiuni din Europa și din lume. De aceea, pentru a putea contracara de manieră eficientă FIMI, este necesară adaptarea comunicărilor și a comunicării strategice la specificul cultural al publicului țintă, în fiecare zonă a globului.

Prezentul studiu a urmărit să pună în lumină direcțiile de acțiune ale UE menite să limiteze influențarea externă – elaborarea de politici, strategii și instrumente, sensibilizarea opiniei publice în vederea cunoașterii situației și consolidarea rezilienței, precum și o serie de demersuri concrete – reglementări, proiecte, instrumente, platforme și baze de date destinate atât decidenților, cât și publicului larg (Data Space și EUvsDisinfo), activități de educare a societății civile, realizate prin intermediul instituțiilor sale și în colaborare cu diverși parteneri. Considerăm că lucrarea poate avea o utilitate practică, reprezentând un ghid cu privire la multitudinea de resurse disponibile publicului specializat și a celui general în direcția conștientizării influențării realizate de actori ostili, într-un context marcat de războiul din imediata vecinătate a României și al alegerilor la nivel local, național și european. O mai bună reziliență a populației la FIMI contribuie la crearea și la consolidarea unei culturi de securitate deosebit de necesară în lumina riscurilor de securitate pe care acțiunile de manipulare a informației le pun la adresa societății.

BIBLIOGRAFIE:

Agerpres. 2024. „Europarlamentare 2024/ Franța, Germania și Polonia, ținte constante ale dezinformării ruse (comisar european).” 4 iunie. <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2024/06/04/europarlamentare2024-franta-germania-si-polonia-tinte-constante-ale-dezinformarii-ruse-comisar-european--1306504>.

- Borrell, Josep. 2023. „Disinformation: Opening speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell at the EEAS Conference on Foreign Information Manipulation and Interference.” *EEAS Press Service*. 07 February. <https://www.eeas.europa.eu/eeas/disinformation-opening-speech-high-representative...>
- Borrell, Josep. 2024. *Postare*. Platforma X, 23 January. <https://twitter.com/JosepBorrellF/status/1749863277054538097>.
- Carnegie. 2023. „Phase-based Tactical Analysis of Online Operations.” Editor Ben Nimmo și Eric Hutchins. March. https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/202303-Nimmo_Hutchins_Online_Ops.pdf.
- . 2020. „The EU’s Role in Fighting Disinformation: Crafting a Disinformation Framework .” Editor James Pamment. Carnegie Endowment for International Peace. September. https://carnegie-production-assets.s3.amazonaws.com/static/files/Pamment_-_Crafting_Disinformation_1.pdf.
- Comisia Europeană. 2024. *Regulamentul european privind libertatea presei*. May. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/protecting-democracy/european-media-freedom-act_ro.
- Comisia Europeană. 2024 a. *REPowerEU*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_ro.
- Consiliul UE. 2022. *O Busolă strategică pentru securitate și apărare pentru o Uniune Europeană care își protejează cetățenii, valorile și interesele și contribuie la pacea și securitatea internațională*. Bruxelles, 21 martie. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/ro/pdf>.
- Edelman. 2024. *Edelman Trust Barometer Global Report*. Edelman Trust Institute. https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2024-02/2024%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report_FINAL.pdf.
- EDMO. fără an. *European Digital Media Observatory (EDMO)*. <https://edmo.eu/>.
- EEAS. 2022a. *#ARTvsWAR*. April. https://www.eeas.europa.eu/eeas/artvswar_en.
- EEAS. 2023 a. *1st EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats*. Strategic Communications, Task Forces and Information Analysis (STRAT.2 Data Team), EEAS/EU, 36.

- <https://euvsdisinfo.eu/uploads/2023/02/EEAS-ThreatReport-February2023-02.pdf>.
- . 2022 b. *2021 StratCom Activity Report - Strategic Communication Task Forces and Information Analysis Division*. 24 March. https://www.eeas.europa.eu/eeas/2021-stratcom-activity-report-strategic-communication-task-forces-and-information-analysis-division_en.
- EEAS. 2023 b. *2022 Report on EEAS Activities to Counter FIMI*. Activity Report, Strategic Communications, Task Forces and Information Analysis (STRAT.2), European External Action Service (EEAS)/EU, 19. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/EEAS-AnnualReport-WEB_v3.4.pdf.
- EEAS. 2024 a. *2nd EEAS Report on FIMI Threats. A Framework for Networked Defence*. EEAS/EU. https://www.eeas.europa.eu/eeas/2nd-eeas-report-foreign-information-manipulation-and-interference-threats_en#:~:text=2nd%20EEAS%20Report%20on%20Foreign%20Information%20Manipulation%20and%20Interference%20Threats,-23.01.2024%20Strategic&text=The%202nd%20EE.
- EEAS. 2024 b. *Annual progress report on the Implementation of the Strategic Compass for Security and Defence*. EEAS/EU, 32. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/StrategicCompass_2ndYear_Report_0.pdf.
- . 2023 c. „Annual Progress Report on the Implementation of the Strategic Compass for Security and Defence.” Editor High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy/EEAS. EU. March. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2023/StrategicCompass_1stYear_Report.pdf.
- EEAS. 2022b. *Faces of Ukraine*. August. https://www.eeas.europa.eu/eeas/faces-ukraine-wrap-video-0_en.
- . 2019. „Factsheet: Rapid Alert System.” https://www.eeas.europa.eu/node/59644_en.
- . fără an. *Learn*. <https://euvsdisinfo.eu/learn/>.
- EEAS. 2023 b. *Report on EEAS Activities to Counter FIMI*. Activity Report, Strategic Communications, Task Forces and Information Analysis (STRAT.2), European External Action Service (EEAS), 19. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/EEAS-AnnualReport-WEB_v3.4.pdf.

- EIU. 2024. „Webinar on EP Elections.” 29 May.
- ENISA & EEAS. 2022. „Foreign Information Manipulation Interference (FIMI) and Cybersecurity - Threat Landscape.” 29.
<https://www.enisa.europa.eu/publications/foreign-information-manipulation-interference-fimi-and-cybersecurity-threat-landscape>.
- EU. 2022. „A Strategic Compass for Security and Defence For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security .” https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-0_en.
- EU Council. 2022b. „Council conclusions on FIMI.” July.
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11429-2022-INIT/en/pdf>.
- EU Council. 2022a. *EU imposes sanctions on state-owned outlets RT/Russia Today and Sputnik's broadcasting in the EU*. 2 March.
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rtrussia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/>.
- EUAFR. 2007. „Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, titlul II, art. 11.” EU Agency for Fundamental Rights. 14 12.
<http://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/11-libertatea-de-exprimare-si-de-informare>.
- European Commission. 2022. *2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation*. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation>.
- European Commission. 2023. *State of the Union 2023 - by the von der Leyen Commission*. EU. https://state-of-the-union.ec.europa.eu/document/download/2eb4f0c4-58f5-49c9-b0ae-be9ecffe2b19_en?filename=2023%20SOTEU%20Achievements%20and%20Timeline_EN.pdf.
- European Council. 2024. *Eastern Partnership*. 8 April.
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/>.
- EUvsDisinfo. fără an. *Still Curious?* https://euvsdisinfo.eu/still_curious/.
- . fără an. *Still Curious? Fact-checking tools*. https://euvsdisinfo.eu/still_curious/?category=fact-checking-tools.
- Gallup. 2024. *Rating World Leaders*. <https://www.gallup.com/analytics/355787/gallup-rating-world-leaders-report.aspx?thank-you-report-form=1>.
- Hybrid CoE. 2022. „Foreign information manipulation and interference defence standards: Test for rapid adoption of the common

- language and framework 'DISARM'." https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2022/11/20221129_Hybrid_CoE_Research_Report_7_Disarm_WEB.pdf.
- Kowalewski, Annie. 2017. „Disinformation and Reflexive Control: The New Cold War.” *Georgetown Security Studies Review*. <https://georgetownsecuritystudiesreview.org/2017/02/01/disinformation-and-reflexive-control-the-new-cold-war/>.
- Levada-Center. 2023-2024. *Attitudes towards countries*. <https://www.levada.ru/en/ratings/attitudes-towards-countries/>.
- Lică, Daniela. 2021. „Activitățile informaționale - ingerința în procesele electorale.” Cap. 9 în *Amenințări și riscuri la adresa securității naționale a României – Orizont 2040*, editor Florian Cârciumară și Dan-Lucian Petrescu, 115-138. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/amenintari_si_riscuri_la_adresa_securitatii_romaniei_orizont_2040.pdf.
- Lică, Daniela. 2024. „Dezinformarea în contextul a doi ani de război în Ucraina.” Editor CSSAS. *Colocviu strategic. Doi ani de la declanșarea războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei: analiză multidimensională* (Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”) (2 - număr special): 20-26. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs02-24.pdf.
- Lică, Daniela. 2023. „Propaganda rusă și dezinformarea în contextul războiului din Ucraina.” În *Evaluare strategică 2022. Lumea între pandemie și război*, editor Florian Cârciumară, 208-234. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”. http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/evaluare_strategica_2022.pdf.
- Lupu, Diana-Cristiana și Daniela Lică. 2024. „Large Language Models and Propaganda. A Review of Identified Security Challenges and Solutions.” Editor Poland, and İzmir Kâtip Çelebi University, Turkey War Studies University. *International Conference „Societal and technological determinants of security: Adaptive strategies for information and cyber challenges”*. Warsaw: Security and Defence Quarterly.
- OASIS OPEN. 2023. „OASIS Mobilizes Open Source Source Community to Combat the Spread of Disinformation and Online Harms from Foreign State Actors.” 16 November . <https://www.oasis-open.org/2023/11/16/oasis-defending-against-disinformation-dad-cdm/>.

- . 2021. „STIX Version 2.1.” 10 June. <https://www.oasis-open.org/standard/stix-version-2-1/>.
- Parlamentul European. 2024. *Legea libertății mass-mediei: un nou act care va proteja jurnaliștii și libertatea presei*. 13 March. <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20240308IPR19014/legea-libertatii-mass-mediei-un-nou-act-care-va-proteja-jurnalistii>.
- Parlamentul European. 2023. *Rezoluția Parlamentului European din 1 iunie 2023 referitoare la ingerințele externe în toate procesele democratice din Uniunea Europeană, inclusiv dezinformarea*. iunie. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0219_RO.pdf.
- RAND. 2009. „Foundations of Effective Influence Operations. A Framework for Enhancing Army Capabilities.” Editor Eric et al. Larson. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG654.html>.
- Russian Ministry of Foreign Affairs. 2022. „On Violations of the rights of Russian Citizens and Fellow Citizens in Foreign Countries.” https://mid.ru/en/foreign_policy/humanitarian_cooperation/1815559.
- Statista. 2024. *Trust in media in selected countries worldwide from 2021 to 2023*. 11 March. <https://www.statista.com/statistics/683336/media-trust-worldwide/>.
- UE. 2024. *Regulamentul european privind libertatea mass-mediei*. Bruxelles, 20 March. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-4-2024-INIT/ro/pdf>.
- UE. 2022. *Regulamentul privind serviciile digitale*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065>.
- Wilke, Tabea. 2020. *Information Threats. Challenges for the European Information Space*. Prod. Hanns Seidel Stiftung. https://www.hss.de/download/publications/AA_77_Infobedrohung_Englisch.pdf.